

Nb

Identiteit

- ◆ Groningen raakt zichzelf kwijt
- ◆ Goffe Jensma: sloop het dorps huis, red de kerk
- ◆ Werk mee aan het handboek *Typisch Gronings*
- ◆ De valse identiteit van Hoogeveen

NOORDERBREEDTE #3 - JUNI 2017 - JAARGANG 41 - €8

Nb INHOUDSOPGAVE NOORDERBREEDTE #3 - 2017

Coverthema: identiteit

- 4 Groningen raakt zichzelf kwijt; laat het niet gebeuren!
- 7 Interview Goffe Jensma
- 10 Werk mee aan het handboek *Typisch Gronings*
- 12 Column Ineke Noordhoff
- 14 Leve de energierevolutie
- 19 Interview Geke Hoogstins
- 22 Luyden van 't Hooge Veene

2 Nieuws	46 Eilanden met eian
13/30/51 Kijken en doen	50 Column Steenhuis/Meurs
26 Wiens brood men eet - Terschelling	52 Wie maakt Noord-Nederland - Dien Wiersma
32 Vlak Land	56 Architectuurkritiek - Energy Academy
34 Joop Mulder over Sense of Place	58 Boeken
38 Twee Kijken - Vijversburg	
42 IJsselmeervisserij - Vis zonder vissers	

Eilanden met elan

TEKST EN FOTO'S
ANNELIES VAN DER GOOT

Samen bevolkingskrimp en een eenzijdige economische ontwikkeling tegengaan. Met dat doel verenigen zeven eilanden zich als *Islands of Innovation*.

Het voor 1997 door bevolkingsafname en economische stagnatie geplaagde Samsø, heeft zichzelf opnieuw uitgevonden

De ferry vertrekt stipt op tijd uit het haventje van Hou op Jutland. 'Mooie boot' is het deskundig oordeel van de Amelanders in het gezelschap. Het schip is een eerste kennismaking met het groenste eiland ter wereld, Samsø (zie kader). De Prinsesse Isabelle vaart nu nog op LNG, vloeibaar aardgas, maar het is de bedoeling dat de veerboot in de toekomst op lokaal geproduceerd biogas gaat varen; dan zal de boot de eerste CO₂-neutrale ferry ter wereld zijn.

Het eiland Samsø, een gemeente, is eigenaar van de veerboot. Opvallend in Denemarken, waar de veerdiensten min of meer door bedrijven gemonopoliseerd zijn. De gemeente heeft de boot laten bouwen in Polen en kan voor een fractie van wat ze eerder kwijt was zelf de veerdienst exploiteren. Samsø, dat voor de bouw geld leende van de Bank voor Gemeentes, heeft nu de twijfelachtige eer de hoogste schuld per inwoner te hebben. Burgemeester Marcel Meijer (zie kader) ligt er niet wakker van: 'Je moet blijven investeren. Je kunt niet achteroverleunen en zeggen "het gaat slecht, wat gaan we doen?" Op de lange termijn verdienen we de investering terug.'

van *Islands of Innovation* bij, in april. De provincie Fryslân trekt dit door Europa gefinancierde project (ruim 1,6 miljoen euro). Leeuwarden kijkt al langer naar de mogelijkheden die de Waddeneilanden bieden voor economische groei en vernieuwing. Uitgangspunt voor *Islands of Innovation* zijn namelijk niet de problemen en beperkingen van een eiland, maar de bijzondere kenmerken en kwaliteiten. Door een historie van autarkie en isolatie is er gemeenschapszin, veerkracht en eigenheid, eigenschappen die kunnen bijdragen aan innovatie en economische groei.

De eilanden die meedoen zijn Madeira en de Azoren (Portugal), Kuressaare (Estland), de Noord-Egeïsche eilanden (Griekenland), Guadeloupe (Frankrijk), Samsø (Denemarken) en de Nederlandse Waddeneilanden.

Ervaring delen

De deelnemers aan de startbijeenkomst verzamelen zich in de Energiakademi, het kloppend hart van duurzaam Samsø. De organisatie heeft fietsen beschikbaar gesteld om energieneutraal van het hotel naar de Akademi te komen, maar buiten de cultuurverschillen gerekend. De Portugezen en de Grieken zijn niet

Het Deense eiland Samsø

Foto's met de klok mee: lokaal vakmanschap, Alberto Grilo van Madeira, de Energiakademi, het door Vikingen gegraven Kanave-kanaal, keramiste Sigrïd Hovmand (was al eens te gast op Kunstmaand Ameland), leegstaande vakantiewoningen in Nordby, eilandproducten in de winkel van Lars Damgaard, windmolens van de gemeente.

SAMSØ

In 1997 won Samsø een prijsvraag van de Deense minister van Milieu. Deze had de ambitie een duurzame modelmaatschappij te creëren. Samsø werd honderd procent CO₂-neutraal en daarmee een showcase voor de rest van de wereld. Het 3.700 zielen tellende eiland in het Deense Kattengat is net iets kleiner dan Texel. De duurzame ambities reiken inmiddels tot 2030: dan wil Samsø behalve zelfvoorzienend ook fossielvrij zijn.

Het eiland begon met de dorpsverwarmingsinstallatie: een met eigen stro en hout in plaats van met olie gestookte verbrandingsoven. Daarna kwamen de warmtepompen en windmolens. Samsø heeft aan de zuidkant van het eiland tien molens in zee staan en elf op land. De gemeente heeft negen molens in eigendom. De rest is van particulieren en groepen investeerders.

Momenteel is het eiland bezig met een biogasinstallatie, die moet draaien op gier, stro, hooi, groenteafval van de conservenfabriek en slachterijafval, ook afkomstig van het eiland. Samsø ontvangt jaarlijks vijfduizend wetenschappers, bestuurders en journalisten die geïnteresseerd zijn in het groene succesverhaal van het eiland.

De Europese delegatie met in het midden, in geruit overhemd, burgemeester Marcel Meijer

In de Akademi, het door lokale vaklieden gebouwde gemeenschapshuis in de vorm van een Viking langhuis, uiteraard zo duurzaam als maar kan, presenteren de deelnemers hun eerste plannen voor *Islands of Innovation*. Projectleider Simon Tijssma van de provincie Fryslân vertelt dat het de bedoeling is dat de eilanden hun ervaringen en *good practices* met elkaar delen en beleidsinstrumenten gaan ontwikkelen. Friese troeven zijn Lab Vlieland (experimenten met betrekking tot duurzaamheid en innovatie, gekoppeld aan festival *Into The Great Wide Open* op Vlieland) en Kunstmaand Ameland.

Kampioen

Samsø heeft inmiddels twintig jaar ervaring met duurzaamheidsprojecten, vertelt Jan Jantzen, projectmanager bij de Energiakademi aan de deelnemers. Het eiland is honderd procent CO₂-neutraal. Dat betekent overigens niet dat alles duurzaam is – je kunt mensen niet dwingen om elektrisch te rijden, al stimuleert de gemeente dat wel – maar het

jaarbasis de balans tussen groene stroom opwekken en gebruiken. Via een kabel gaat de overvloedige windenergie naar de vaste wal. In 2030 moet het eiland fossielvrij en zelfvoorzienend zijn. De resultaten en ambities maken van Samsø de onbetwiste kampioen van duurzaam Europa. Toch hoeft dat niet heel moeilijk te zijn, zegt Jantzen bemoedigend, ook betrekkelijk eenvoudige ideeën leveren al flink wat energie op. De supermarkt in Maarup bespaart elf procent energie door 's nachts de koelingen lager te zetten.

Madeira

Honderd procent energieneutraal is een scenario waar Alberto Grilo van Madeira alleen maar van kan dromen. Grilo werkt voor Ardit, een onafhankelijke organisatie die bepaalt of projecten op Madeira in aanmerking komen voor Europese subsidies. Innovatie is daarbij een belangrijk criterium. Vernieuwing is hard nodig op Madeira, zegt Grilo. Op het eiland van 50 bij 20 kilometer leven bijna 290 duizend zielen. Te veel mensen op een te klein eiland om de gemeen-

van het toerisme. Het eiland heeft geen zandstranden, toeristen komen er om te wandelen. Watersportvoorzieningen zouden een nieuwe doelgroep kunnen aanspreken. De bewoners van de Azoren willen hun landbouw een kwaliteitsimpuls geven. De afstand naar het vasteland maakt hun producten te duur om goed te kunnen concurreren, legt Bruno Andrade Correira uit. De producten moeten zich dus op een andere manier onderscheiden. Zo zijn bepaalde stoffen uit ananas (een van de belangrijkste exportproducten) interessant voor de farmaceutische industrie.

Ameland

Om meer bezoekers in het laagseizoen naar Ameland te krijgen, is twintig jaar geleden de Kunstmaand Ameland bedacht, vertelt directeur Pieter Smit. Bovendien wilde de organisatie een nieuwe doelgroep aanspreken. De twintigste editie in 2016 bewees het succes: er kwamen bijna 7 duizend bezoekers die gemiddeld 230 procent meer uitgaven dan reguliere bezoekers. En er is nog altijd groei

Burgemeester uit Pekela

Marcel Meijer lacht. Ja, inderdaad, *Islands of Innovation* is de zoveelste groene netwerkclub waarvan Samsø deel uitmaakt. De burgemeester is de tel weleens kwijt. Maar, benadrukt hij, iedereen is van harte welkom om de kunst af te komen kijken op Samsø. Of hij trots is op zijn duurzame eiland? De vraag brengt hem zichtbaar in verlegenheid. Meijer is een bescheiden man en als rasechte Grunneger zal hij nooit van zichzelf zeggen dat hij trots is op wat hij heeft bereikt.

Meijer, geboren en getogen in Nieuwe Pekela, emigreerde in 1992 met zijn Deense vrouw naar Samsø. Hij vond werk als slachter in het slachthuis. Daarna werkte hij onder andere voor een rederij, gaf hij les in wiskunde, economie en maatschappijleer op een middelbare school en was hij actief in de vakbond. Uiteindelijk rolde hij de gemeentepolitiek in voor de *Socialdemokraterne* en werd hij in 2014 gekozen tot burgemeester.

'De Deense politiek past goed bij me', zegt hij. Ze is pragmatisch. 'Als je een probleem hebt en je komt met een voorstel voor een oplossing dan kun je hier veel gedaan krijgen.' De duurzaamheidsagenda van Samsø is ook praktisch ingericht. 'We doen één ding tegelijk en gebruiken nieuwe techniek waar het maar kan.' Wat Meijer betreft krijgt de circulaire economie nu de hoogste prioriteit: de nieuwe biogasinstallatie die helemaal draait op afval en restproducten van het eiland is daarin de eerste stap. De eigen watervoorziening, de verduurzaming van de landbouw en elektrisch vervoer staan op de verlanglijst. 'Ik heb het veel te druk om trots te zijn.'

duurzaamheidsambities van Ameland etaleren. Het zonnepark kan daarbij een rol spelen en het eiland wordt in groen licht gedompeld door een artistieke *light-challenge*. Het duurzaamheidsbewustzijn van de bezoekers vergroten, is een nieuwe doelstelling van de kunstmaand. 'Zoals op Samsø', zegt Smit.

Sociale innovatie

Maar je kunt nog zoveel willen, als je je eigen bewoners niet meekrijgt, kom je nergens – daar is iedereen het wel over eens. De bewoners van Samsø waren eerst behoorlijk sceptisch over de torenhoge ambities van het eilandbestuur, vertelt Søren Hermansen, directeur van de Energiakademi. De oplossing was even simpel als doeltreffend: hij ging van deur tot deur om de mensen persoonlijk uit te nodigen voor een bijeenkomst over het eerste project, de dorpsverwarming. Dat bleek een schot in de roos. 'Natuurlijk waren mensen geïnteresseerd in een lagere energierekening. En natuurlijk wilden de boeren wel stro verkopen, en zeker, de installatiebedrijven wilden graag de installaties maken. *We showed people the money*. Kijk, de politiek is idealistisch, de mensen zijn pragmatisch en daar moet je niet moeilijk over doen.'

En zo is zelfvoorzienend Samsø uitgegroeid tot een gezamenlijke onderneming waar iedereen zich betrokken bij voelt en waar iedereen behoorlijk trots op is. Het gedeelde eigenaarschap heeft een vliegwieleffect tot gevolg: duurzaamheid en sociale vernieuwing hebben Samsø een nieuwe identiteit gegeven. Het voor 1997 door bevolkingsafname en economische stagnatie geplaagde eiland heeft zichzelf opnieuw uitgevonden. Niet dat alle problemen zijn opgelost; dat zien we in het dorp Nordby, waar veel van de karakteristieke woningen vakantiehuizen zijn die leegstaan in het lange laagseizoen, maar er heerst een aanstekelijk optimisme en vertrouwen in de toekomst.

In de gezellige schuur van Stinne en Kim Vestergaard trekken de Europese delegatielieden een biertje van het merk Samsø open, ook al is het nog wat vroeg op de dag. Lokale producten maken ook onderdeel uit van zelfvoorzienend Samsø. De Vestergaards hebben een agrarisch bedrijf met varkens en akkerbouw. In 2006 zijn ze gestart met een bierbrouwerij waar ze elf verschillende bieren brouwen.

Het groene merk Samsø strekt zich ook uit tot de achttienholesgolfbaan van Samsø. Die mag zich de groenste ter wereld noemen, vertelt chef onderhoud Thomas Pihljkær trots. Het terrein is grotendeels ingezaaid met microklaver, een plantje dat stikstof uit de lucht haalt waardoor minder mest nodig is. De mest die wordt gebruikt is natuurlijk: zeewier en kippenstront. Een kudde schapen begraast het grote terrein op natuurlijke wijze en de onderhoudsmachines worden elektrisch aangedreven. De nieuwste werkt zelfs op zonne-energie.

Vikingverleden

De excursie voert het eiland over en stopt onderweg bij het Kanave-kanaal, door Vikingen in de achtste eeuw gegraven over het smalste deel van het eiland. De Vikinggeschiedenis is van belang voor Samsø, zegt Søren Hermansen. 'In Denemarken hebben we een lange traditie van *consensus driven democracy* die teruggaat op de egalitaire Viking-samenleving die besluiten nam op basis van consensus. We hoeven elkaar niet aardig te vinden, maar we willen het wel eens worden. Met oppositie op het eiland ga ik ook zo om. Ik zeg: we praten over dit onderwerp. Als je over iets anders wilt praten, gooi ik je eruit en maken we een afspraak om daar een andere keer over te praten. Zo blijf je altijd gefocust op de inhoud.' ♦

www.interregeurope.eu/islandsinnovationenergiakademiet.dk